

پیش‌بینی دل‌زدگی تحصیلی بر اساس سبک‌های دل‌بستگی و میزان سازگاری فردی و اجتماعی در دانش‌آموزان

اعظم گلستانی قره‌اونه^{۱*}

۱. کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشکده علوم انسانی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.
(نویسنده مسئول).

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره هفتم، شماره پنجاه و پنجم، سال ۱۴۰۱، صفحات ۸۳-۷۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۳۰

تاریخ وصول: ۱۴۰۰/۰۸/۲۸

چکیده

یکی از بحران‌های بزرگ نظام آموزشی در کشورهای مختلف، مسئله افت و شکست تحصیلی است که از دیرباز مورد توجه مسئولان آموزشی بوده است، و امروزه نیز از مهم‌ترین مسائل آموزش و پرورش به شمار می‌رود. پژوهش حاضر باهدف تبیین دل‌زدگی تحصیلی دانش‌آموزان و پیش‌بینی آن بر مبنای سبک‌های دل‌بستگی و سازگاری فردی و اجتماعی انجام شده است. در این پژوهش، از روش پیمایش و ابزار پرسشنامه بهره گرفته شده است. میزان دل‌زدگی تحصیلی با استفاده از فرم ۲۲ سؤالی مقیاس دل‌زدگی پکران و همکاران (۲۰۰۲)، دل‌بستگی با استفاده از پرسشنامه سبک‌های دل‌بستگی بزرگسالان AAI و سازگاری با استفاده از پرسشنامه سازگاری فردی-اجتماعی کالیفرنیا مستقیماً با مراجعه‌ی پرسشگر به دانش‌آموزان در مدارس نسبت به تکمیل آن اقدام گردید. جمعیت آماری شامل تمامی دانش‌آموزان متوسطه دوم منطقه ۱ تهران در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ بوده و حجم نمونه ۳۶۴ نفر تعیین شد. نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که ۵۳ درصد از پاسخگویان دل‌زدگی تحصیلی پایین، ۲۶ درصد دل‌زدگی تحصیلی متوسط و ۲۱ درصد نیز دل‌زدگی تحصیلی بالایی را داشته‌اند. تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری تحلیل همبستگی رگرسیون و رگرسیون گام‌به‌گام نشان می‌دهد در فرضیه‌ی اصلی تحقیق، سبک‌های دل‌بستگی، سازگاری فردی و سازگاری اجتماعی قادر به پیش‌بینی دل‌زدگی تحصیلی بوده‌اند. از بین مؤلفه‌های وارد شده به معادله رگرسیون گام‌به‌گام به ترتیب متغیرهای سبک‌های دل‌بستگی ($\beta = -0/31$)، سازگاری فردی ($-0/23$)، $\beta =$ و سازگاری اجتماعی ($\beta = -0/19$) قادر به پیش‌بینی معنادار دل‌زدگی تحصیلی می‌باشند. بر اساس یافته‌های پژوهش؛ سبک‌های دل‌بستگی، سازگاری فردی و سازگاری اجتماعی ۵۲ درصد از واریانس دل‌زدگی تحصیلی را پیش‌بینی می‌نمایند. همچنین، سبک‌های دل‌بستگی نمی‌تواند به‌عنوان پیش‌بینی کننده‌ای برای سازگاری اجتماعی در دانش‌آموزان باشد اما ۱۶ درصد از واریانس سازگاری فردی را پیش‌بینی می‌نماید.

کلیدواژه: دل‌زدگی تحصیلی، سبک‌های دل‌بستگی، سازگاری فردی، سازگاری اجتماعی، دانش‌آموزان.

مقدمه

دانش‌آموزان هر سال با آسیب‌های مختلفی در مدارس روبرو هستند، آسیب‌هایی که هزینه‌های ترمیم آن‌ها در حال و آینده بسیار بیشتر از حد تصور است. یکی از بحران‌های بزرگ نظام آموزشی در کشورهای مختلف، مسئله افت و شکست تحصیلی است که از دیرباز مورد توجه مسئولان آموزشی بوده است، و امروزه نیز از مهم‌ترین مسائل آموزش و پرورش به شمار می‌رود. بسیاری از مربیان، جامعه‌شناسان، روانشناسان و... بر حسب دیدگاه‌های خاص خود به این مسئله نگرسته‌اند و تعاریف گوناگونی نیز از آن به دست داده‌اند. در برخی از تعاریف مراد از این مسئله آن است که افرادی امکان استفاده از امکانات آموزشی را پیدا کنند ولی به عللی از مدرسه اخراج شوند، ترک تحصیل کنند و تجدیدی یا مردود شوند، یا اینکه والدینشان آن‌ها را از ادامه تحصیل بازدارند. این تعریف حتی شامل مواردی نیز می‌شود که کیفیت و میزان پیشرفت افراد در تحصیل نسبت به سال قبل کاهش یافته باشد. هزینه‌های مادی و غیرمادی ناشی از این مسئله سالانه به اندازه احداث چندین مدرسه در نقاط مختلف است (شارع پور، ۱۳۸۲).

در سال‌های بعد از دهه ۷۰ خورشیدی، مسائل روان‌شناختی جای مسائل اجتماعی را گرفته و متغیرهای روان‌شناختی مانند دلزدگی به‌خصوص در مورد دانش‌آموزان بیشتر مورد توجه قرار گرفتند. دلزدگی به‌طور کلی و همچنین از تحصیل به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از آن، تنها به هزینه‌های اقتصادی منتهی نمی‌شود. شاید مهم‌تر از هزینه‌های اقتصادی عوارض و پیامدهای پنهان روان‌شناختی و اجتماعی هستند که در طول زمان کل جامعه را با مشکلات اساسی‌تر روبرو می‌کنند. در زمینه یادگیری و پیشرفت تحصیلی، یافته‌ها نشان می‌دهد که دلزدگی پیامدهای منفی مختلفی نظیر پیشرفت تحصیلی پایین، رفتارهای ناهنجار، نارضایتی از مدرسه و رفتار معترضان، مدرسه‌گریزی و ترک تحصیلی دانش‌آموزان را در پی دارد (پکران و دیگران^۱، ۲۰۱۰). یکی از عوامل زمینه‌ساز دلزدگی تحصیلی، ویژگی‌های مربوط به محیط کلاس است. به‌عنوان مثال بر اساس نظریه کنترل - ارزش (پکران و همکاران، ۲۰۰۹) عامل‌های محیطی که کنترل ادراک شده و ارزش‌های پیشرفت را در محیط‌های تحصیلی شکل می‌دهند، اهمیت حیاتی‌ای در برانگیختن هیجانات تحصیلی نظیر دلزدگی تحصیلی دارند. مطابق مفروضات پکران عوامل محیطی از طریق ارزیابی‌های مرتبط با کنترل و ارزش دانش‌آموزان، هیجانات تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند (پکران، ۲۰۰۹). احساس خستگی در مدرسه، لذت نبردن از مدرسه و ارزش قائل نشدن برای یادگیری، از نشانه‌های دلزدگی تحصیلی است. دلزدگی از مدرسه و درس با عملکرد ضعیف تحصیلی و روان‌شناختی مرتبط است، اما دانش‌آموزانی که در حال پیشرفت تحصیلی هستند نیز ممکن است در معرض خطر تنیدگی و خستگی هیجانی و روان‌شناختی باشند (تومینن^۲ و همکاران، ۲۰۱۴) در این میان، کیفیت دلبستگی فرد می‌تواند چگونگی مقابله با تنیدگی‌ها و هیجانات را پیش‌بینی کند (شفیع پور و جعفری اصل، ۱۳۹۵) همچنین؛ سازگاری فرد با دیگر افراد و ساختارهای ارزشی (به‌عنوان یک نوع مهارت اجتماعی) تعامل پیوندها و مناسبات او را با دیگران و جنبه‌های ارزشی جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند را تأمین می‌کند (محیط، ۱۳۹۲). عوامل اجتماعی مهمی در بروز سازگاری نقش دارند که یکی از این عوامل، پاسخ‌دهی والد به نیازهای کودک در دوران کودکی است و به تشکیل سبک‌های دلبستگی در کودک منجر می‌شود (بالبی، ۱۹۸۰). دلزدگی تحصیلی اتلاف

1. Pekrun

2. Tuominen

منابع انسانی را منعکس می‌سازد که منجر به تحقق غیر مؤثر توانمندی‌های جوانان و نوجوانان می‌شود؛ بنابراین بررسی و شناسایی عوامل دلزدگی تحصیلی در دانش‌آموزان و پیش‌بینی آن مهم است. اهمیت بحث دلزدگی تحصیلی باعث گردیده است تحقیقات بسیاری بر روی این مسئله صورت پذیرد. این تحقیقات که هرکدام با ابزارهای متفاوتی انجام گرفته به شیوه‌های مختلف، رابطه سبک‌های دل‌بستگی و سازگاری فردی و اجتماعی با دلزدگی تحصیلی را مورد بررسی قرار داده‌اند.

نیسی و همکاران (۱۳۸۵) در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که فقدان مادر می‌تواند سلامت روانی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار دهد و مخصوصاً دختران فاقد مادر را به افسردگی وخیم دچار سازد اما بر سازگاری فردی- اجتماعی آنان تأثیر سوئی نداشته است. هوش و حمایت اجتماعی نیز در این میان نقشی بر عهده داشته‌اند. در تحقیق افشاری (۱۳۷۵) در زمینه رابطه سازگاری فردی و اجتماعی و عملکرد تحصیلی معلوم شد رابطه مثبتی در این زمینه وجود دارد یعنی هر چه دانش‌آموز از نظر فردی و اجتماعی سازگارتر باشد عملکرد تحصیلی وی بالاتر است. صفوی و محبوبی (۱۳۹۱)، در پژوهش خود که با جمعیت نمونه دانشجویان انجام گرفته است، نشان داده‌اند که بین سبک دل‌بستگی ایمن با اضطراب صفت در بین دانشجویان پسر رابطه معنی‌دار؛ بین سبک دل‌بستگی اجتنابی با اضطراب صفت در بین دانشجویان پسر رابطه غیر معنی‌دار و بین سبک دل‌بستگی دوسوگرا با اضطراب صفت در بین دانشجویان پسر رابطه معنی‌داری وجود داشت. همچنین، بین سبک‌های دل‌بستگی ایمن، اجتنابی و دوسوگرا با اضطراب حالت در بین دانشجویان پسر رابطه معنی‌داری مشاهده شد. بین سبک‌های دل‌بستگی ایمن، اجتنابی و دوسوگرا با اضطراب صفت - حالت در بین دانشجویان دختر رابطه معنی‌داری وجود نداشت. زاهد (۱۳۹۱) در پژوهش خود نشان داده است که در نتایج تحلیل واریانس چندمتغیری بین دو گروه از دانش‌آموزان در سازگاری اجتماعی، هیجانی، تحصیلی و یادگیری خودتنظیمی تفاوت معناداری وجود دارد. وی عنوان کرده است که می‌توان نتیجه گرفت کودکان دارای ناتوانی یادگیری، نرخ بالاتری از مشکلات و ناسازگاری‌های اجتماعی، هیجانی و تحصیلی را دارند که اغلب در مدرسه نادیده گرفته می‌شود. یافته‌های امانی و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد که بین سبک‌های دل‌بستگی و میزان سازگاری رابطه معنی‌داری وجود دارد، رابطه معنی‌داری بین جنس و سبک دل‌بستگی وجود ندارد. رابطه معنی‌دار و مثبتی بین سبک دل‌بستگی ایمن و سازگاری بهتر وجود دارد. بین سبک دل‌بستگی ایمن و ناسازگاری رابطه معنی‌دار و منفی وجود دارد. سبک دل‌بستگی ایمن توان پیش‌بینی میزان سازگاری را دارد.

در مطالعه قربانیان (۱۳۹۴)، که با روش پیمایش گرفته نتایج تحلیل رگرسیون همزمان نشان داد سبک‌های دل‌بستگی به‌طور معناداری قادر به پیش‌بینی متغیرهای سازگاری اجتماعی و مقبولیت اجتماعی در دانش‌آموزان هستند. نتایج تحقیق شفیق پور، صادق و جعفری اصل (۱۳۹۵)، نشان داده است که افرادی که دارای سبک دل‌بستگی ایمن بودند، پرخاشگری کمتری نسبت به سبک دل‌بستگی اجتنابی و مضطرب داشتند. میزان سبک دل‌بستگی ایمن نوجوانان دارای بیشترین فراوانی و سبک دل‌بستگی اجتنابی کمترین فراوانی را دارا بودند. کیفیت دل‌بستگی فرد می‌تواند نوع ارتباطات وی را در آینده و همچنین میزان رشد، سلامت، چگونگی مقابله با تنیدگی‌ها و هیجانات، استقلال و عدم وابستگی و همچنین ابتلا به اختلالات روانی را پیش‌بینی کند.

مطالعه سیاروچی و اسکات^۱ (۲۰۰۶) در پژوهشی تحت عنوان رابطه بین سازگاری اجتماعی با مشکلات روان‌شناختی دانشجویان نشان دادند دانشجویانی که در سازگاری اجتماعی مشکل داشته باشند با مشکلات مختلفی مانند افت تحصیلی و پیشرفت پایین، ترک تحصیل، افسردگی، اضطراب، انزواجویی، سوء مصرف مواد و درگیری با قانون دست‌به‌گریبان هستند. پونیا و سانگوان^۲ (۲۰۱۱) در بررسی رابطه هوش هیجانی و سازگاری اجتماعی کودکان مدرسه‌ای با نمونه‌ای ۱۲۰ نفری از کودکان ۱۴ تا ۱۶ سال نشان دادند که ابعاد هوش هیجانی بر انطباق اجتماعی و سازگاری فردی و بین فردی دانش‌آموزان اثرگذار بوده است و ۳۹ درصد تغییرات انطباق اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند. به طوری که ابعاد هوش هیجانی با سازگاری شخصی، اجتماعی و تحصیلی رابطه معناداری داشته است.

شارپ و همکاران^۳ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان دلزدگی تحصیلی در بین دانش‌آموزان نشان دادند که حدودی نیمی از پاسخ‌دهندگان دلزدگی تحصیلی را هرچند وقت یکبار تجربه می‌کنند. دلیل اصلی دلزدگی، سخنرانی‌های سنتی و عادی معلم و استفاده زیادی و نامناسب از پاورپوینت بود. ووگل و همکاران^۴ (۲۰۱۲) عوامل محیطی که منجر به دلزدگی تحصیلی می‌شود را شناسایی کرده‌اند که عبارت‌اند از: درگیری در فعالیت‌هایی که انتزاعی، تکراری، یا عاری از شور و هیجان هستند و فقدان راهنمایی یا منابع کافی و سطح نامتناسب دشواری تکالیف. داشمن، گوئنز و استاینسکی (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای با عنوان جستجوی عوامل دلزدگی؛ آیا معلمان می‌دانند که چرا دانش‌آموزان دلزده هستند؟ با استفاده از تحلیل فراوانی پاسخ‌ها که از طریق مصاحبه با معلمان و دانش‌آموزان به دست آمد، نشان دادند که بیشترین دلایل دلزدگی در میان دانش‌آموزان، ویژگی‌های آموزش (مثل تنوع بسیار کم در به‌کارگیری راهبردهای تدریس)؛ مطالب و محتوای دروس (موضوعات خشک)؛ دلایلی که دانش‌آموزان به خودشان نسبت می‌دادند مانند (مشکل در فهم مطالب) و ویژگی‌های معلم مانند (وارفتگی و ازکارافتادگی و بی‌حالی) می‌باشند. لذا هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی دلزدگی تحصیلی بر اساس سبک‌های دلبستگی و میزان سازگاری فردی و اجتماعی در دانش‌آموزان می‌باشد.

روش پژوهش

روش اصلی این تحقیق از نوع پیمایشی^۵ بوده و از نظر هدف کاربردی است، از نظر نوع دامنه، تحقیق از نوع خرد می‌باشد، زیرا واحد تحلیل در این‌جا فرد است. با توجه به ماهیت تحقیق، داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه‌ی استاندارد^۶ گردآوری شده است. در این پرسشنامه از سه مجموعه سؤال استفاده شده است: دودسته از سؤالات دربرگیرنده‌ی پرسش‌هایی است که به سنجش متغیرهای مستقل تحقیق یعنی سبک‌های دلبستگی و سازگاری فردی و اجتماعی پرداخته و سومین دسته از سؤالات، دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان را به‌عنوان متغیر وابسته مورد پرسش قرار داده است. جمعیت آماری تحقیق شامل دانش‌آموزان متوسطه دوم منطقه ۱

۱. Searochi & Scatt

۲. Punia & Sangwan

۳. Sharp et al

۴. Vogel et al

۵. survey

۶. پرسشنامه ای است که دارای اعتبار و روایی صوری، محتوایی و ساختاری باشد و در آزمون‌های مختلف مورد آزمایش قرار گرفته است.

تهران در سال تحصیلی ۹۹-۹۸ است. در این تحقیق، برای تعیین حجم نمونه از فرمول عمومی کوکران استفاده شده است که در نهایت حجم نمونه معادل ۳۶۴ نفر تعیین شد.

برای سنجش کمی متغیر سبک‌های دلبستگی، پرسشنامه سبک‌های دلبستگی بزرگسالان AAI مورد استفاده قرار گرفته است، که در ۱۹۹۰ توسط سیمپسون ساخته شده است. برای گردآوری داده‌های دلزدگی تحصیلی، از مقیاس دلزدگی پکران و همکاران استفاده شده که شامل ۲۲ گویه است. همچنین برای سنجش سازگاری فردی-اجتماعی نوجوانان از پرسشنامه سازگاری کالیفرنیا (کلارک و همکاران، ۱۹۵۳) استفاده شده است که ۱۸۰ سؤال دوگزینه‌ای (بلی و خیر) دارد.

برای سنجش روایی از روش روایی صوری استفاده شده است. از آماره آلفای کرونباخ^۱ جهت تعیین پایایی پرسشنامه استفاده شده است. بدین شکل که اطلاعات پرسشنامه‌ها وارد نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ شده و پس از آن آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های مختلف محاسبه شده است. مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده (۰/۷۹۹) حاکی از آن است که گویه‌های پرسشنامه دارای پایایی و دقت نسبتاً بالایی هستند.

یافته‌ها

یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین سنی پاسخگویان ۱۶/۲۵ سال است. هم‌چنین، پایین‌ترین سن پاسخگویان ۱۴ و بالاترین آن ۱۸ سال بوده است. نتایج نشان می‌دهد ۲۳/۶۲ درصد پاسخگویان، تک فرزند، ۴۲/۸۶ درصد دارای یک برادر یا خواهر، ۱۹/۵۰ درصد دارای دو برادر یا خواهر، ۱۴ درصد نیز دارای سه و بیشتر برادر یا خواهر هستند. یافته‌ها حاکی از آن است که ۳۲/۶۹ درصد از پاسخگویان؛ فرزند اول خانواده، ۴۷/۸۰ درصد فرزند دوم و ۱۹/۵۰ درصد از پاسخگویان نیز فرزند سوم و بالاتر خانواده بوده‌اند. از دیگر نتایج تحقیق به این نکته می‌توان اشاره کرد که ۷/۶۹ درصد از پاسخگویان، پدر و مادرشان از یکدیگر جدا شده‌اند.

جدول ۱. اطلاعات توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق و مؤلفه‌های آن

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کمترین نمره	بیشترین نمره
دلزدگی تحصیلی	۴۲/۷۴	۶/۰۴۳	۱۹	۶۲
دل‌بستگی ایمن	۱۷/۳۵	۳/۲۸	۵	۲۵
دل‌بستگی اجتنابی	۱۳/۸۶	۳/۳۷	۴	۱۸
دل‌بستگی دوسوگرا	۱۲/۶۴	۲/۹۱	۴	۱۹
سازگاری فردی-اجتماعی	۱۱۲/۶۸	۳۵/۱۸۷	۱۷	۱۵۷
سازگاری فردی	۵۶/۸۴	۸/۶۸	۱۰	۸۱
سازگاری اجتماعی	۵۴/۲۸	۱۰/۷۲	۷	۷۶

1. Cronbach's Alpha

همان‌طور که از آماره‌های توصیفی تحقیق برمی‌آید، ۵۳ درصد از پاسخگویان، دل‌زدگی تحصیلی پایین، ۲۶ درصد دل‌زدگی تحصیلی متوسط و ۲۱ درصد نیز دل‌زدگی تحصیلی بالایی را داشته‌اند.

همچنین ۴۹ درصد از پاسخگویان، دل‌بستگی ایمن بالا، ۱۸ درصد دل‌بستگی اجتنابی بالا و ۹ درصد نیز از دل‌بستگی دوسوگرای بالایی برخوردارند.

در ادامه نتایج مربوط به ماتریس همبستگی بین دل‌زدگی تحصیلی با سبک‌های دل‌بستگی در جدول (۲) ارائه می‌شود.

جدول ۲. ماتریس همبستگی دل‌زدگی تحصیلی با سبک‌های دل‌بستگی

متغیرها	۱	۲	۳	۴
۱- دل‌زدگی تحصیلی	۱			
۲- دل‌بستگی ایمن	*-۰/۰۴۶	۱		
۳- دل‌بستگی اجتنابی	**۰/۳۴۸	**۰/۴۲۱	۱	
۴- دل‌بستگی دوسوگرا	۰/۱۵۷	**۰/۳۶۷	۰/۱۶۴	۱

**=p<.01 *=p<.05

نتایج مندرج در جدول (۲)، همبستگی متقابل متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشخص می‌باشد دل‌زدگی تحصیلی با دل‌بستگی ایمن رابطه معکوس معنادار و با دل‌بستگی اجتنابی رابطه‌ی مستقیم معناداری دارد. همچنین طبق جدول (۳) دل‌زدگی تحصیلی با سازگاری فردی و سازگاری اجتماعی رابطه معکوس معناداری دارد.

جدول ۳. ماتریس همبستگی دل‌زدگی تحصیلی با سازگاری اجتماعی-فردی

متغیرها	۱	۲	۳
۱- دل‌زدگی تحصیلی	۱		
۲- سازگاری فردی	**۰/۳۴۸	۱	
۳- سازگاری اجتماعی	**۰/۲۱۱	*۰/۳۶۷	۱

**=p<.01 *=p<.05

جدول ۴. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها

فرضیه‌های تحقیق	آزمون مورد استفاده	مقدار آزمون	سطح معنی‌داری
سبک‌های دل‌بستگی قادر به پیش‌بینی دل‌زدگی تحصیلی در دانش‌آموزان است.	تحلیل رگرسیون چندگانه	۰/۶۱۲	۰/۰۰۱
سازگاری فردی قادر به پیش‌بینی دل‌زدگی تحصیلی در دانش‌آموزان است.	تحلیل رگرسیون چندگانه	۰/۴۷۶	۰/۰۰۱
سازگاری اجتماعی قادر به پیش‌بینی دل‌زدگی تحصیلی در دانش‌آموزان است.	تحلیل رگرسیون چندگانه	۰/۳۹۷	۰/۰۰۱
سبک‌های دل‌بستگی قادر به پیش‌بینی سازگاری فردی در دانش‌آموزان است.	تحلیل رگرسیون چندگانه	۰/۴۱۵	۰/۰۳۷
سبک‌های دل‌بستگی قادر به پیش‌بینی سازگاری اجتماعی در دانش‌آموزان است.	تحلیل رگرسیون چندگانه	۰/۳۴۲	۰/۰۸۷

در فرضیه اول به نظر می‌رسد سبک‌های دلبستگی قادر به پیش‌بینی دلزدگی تحصیلی در دانش‌آموزان است سطح معناداری به‌دست‌آمده برای این رابطه که با تحلیل رگرسیون چندگانه به‌دست‌آمده است برابر با $0/01$ است که کمتر از آلفای موردنظر ($0/05$) بوده است. بنابراین، فرضیه موردنظر تأیید می‌شود، یعنی بین دو متغیر رابطه معناداری وجود دارد. ضریب همبستگی چندگانه معادل با $R=0/61$ محاسبه شد که نشان‌دهنده این مطلب است که سبک‌های سه‌گانه دلبستگی با دلزدگی تحصیلی $0/61$ همبستگی دارد. ضریب تعیین برابر با $R^2=0/35$ به دست آمد که بیانگر این مطلب است که 35 درصد از واریانس دلزدگی تحصیلی توسط متغیر مستقل سبک‌های دلبستگی قابل توضیح است. جهت تشخیص اینکه کدام یک از مؤلفه‌های سبک‌های دلبستگی سهم بیشتری در تبیین دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان دارند از ضریب رگرسیون استاندارد (بتا) استفاده شد؛ که بر اساس نتایج به‌دست‌آمده و سطح معنی‌داری، در سبک‌های دلبستگی، بیشترین پیش‌بینی‌کنندگی دلزدگی تحصیلی را به ترتیب دلبستگی ایمن و دلبستگی اجتنابی در ارزشیابی دارد. لازم به ذکر است که دلبستگی دوسوگرا توانایی پیش‌بینی‌کنندگی دلزدگی تحصیلی را نداشت.

در فرضیه دوم، ضریب همبستگی چندگانه معادل با $R=0/47$ محاسبه شد که نشان‌دهنده این مطلب است که سازگاری فردی با دلزدگی تحصیلی $0/47$ همبستگی دارد. ضریب تعیین برابر با $R^2=0/26$ به دست آمد که بیانگر این مطلب است که 26 درصد از واریانس دلزدگی تحصیلی توسط متغیر مستقل سازگاری فردی قابل توضیح است. جهت تشخیص سهم سازگاری فردی در تبیین دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان از ضریب رگرسیون استاندارد (بتا) استفاده شد؛ که بر اساس نتایج به‌دست‌آمده و سطح معنی‌داری، سازگاری فردی قدرت پیش‌بینی‌کنندگی منفی و معناداری برای دلزدگی تحصیلی داشت.

در فرضیه سوم، ضریب همبستگی چندگانه معادل با $R=0/39$ محاسبه شد که نشان‌دهنده این مطلب است که سازگاری اجتماعی با دلزدگی تحصیلی $0/39$ همبستگی دارد. ضریب تعیین برابر با $R^2=0/19$ به دست آمد که بیانگر این مطلب است که 19 درصد از واریانس دلزدگی تحصیلی توسط متغیر مستقل سازگاری اجتماعی قابل توضیح است. جهت تشخیص سهم سازگاری اجتماعی در تبیین دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان از ضریب رگرسیون استاندارد (بتا) استفاده شد؛ که بر اساس نتایج به‌دست‌آمده و سطح معنی‌داری، سازگاری اجتماعی قدرت پیش‌بینی‌کنندگی منفی و معناداری ($-7/62$) برای دلزدگی تحصیلی داشت.

در فرضیه چهارم، ضریب همبستگی چندگانه معادل با $R=0/41$ محاسبه شد که نشان‌دهنده این مطلب است که سبک‌های دلبستگی با سازگاری فردی $0/41$ همبستگی دارد. ضریب تعیین برابر با $R^2=0/16$ به دست آمد که بیانگر این مطلب است که 16 درصد از واریانس سازگاری فردی توسط متغیر سبک‌های دلبستگی قابل توضیح است. جهت تشخیص اینکه کدام یک از مؤلفه‌های سبک‌های دلبستگی سهم بیشتری در تبیین دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان دارند از ضریب رگرسیون استاندارد (بتا) استفاده شد؛ که بر اساس نتایج به‌دست‌آمده و سطح معنی‌داری، در سبک‌های دلبستگی، تنها پیش‌بینی‌کنندگی در سازگاری فردی را دلبستگی ایمن در آزمون فرضیه داشته و دلبستگی اجتنابی و دوسوگرا توانایی پیش‌بینی‌کنندگی سازگاری فردی را نداشتند.

در فرضیه پنجم، طبق نتایج آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه چون سطح معنی‌داری ($\text{Sig}=0/087$) بیش‌تر از آلفای موردنظر ($0/05$) بوده است لذا فرضیه‌ی ما که بیانگر پیش‌بینی سازگاری اجتماعی در دانش‌آموزان توسط سبک‌های دلبستگی بوده، رد می‌شود.

و اما برای پاسخ دادن به فرضیه آخر و ششم با به کارگیری تکنیک آماری تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام، سعی بر آن شده تا میزان پیش‌بینی متغیر وابسته بر اساس متغیرهای مستقل در جمعیت نمونه‌ی دانش‌آموزان موردبررسی قرار گیرد.

جدول ۵. نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام سبک‌های دلبستگی و سازگاری فردی و اجتماعی با دلزدگی تحصیلی

متغیر ملاک	متغیرهای پیش‌بین	ضریب همبستگی (R)	ضریب تعیین (R ²)	B	β (بتا)	t	sig
سبک‌های دلبستگی	سبک‌های دلبستگی	۰/۶۱۲	۰/۳۵۸	-۰/۴۳	-۰/۵۰	-۱۱/۲۳	۰/۰۰۱
	سبک‌های دلبستگی	۰/۶۴۴	۰/۴۱۵	-۰/۳۷	-۰/۴۲	-۹/۶۴	۰/۰۰۱
دلزدگی تحصیلی	سازگاری فردی			-۰/۲۸	-۰/۳۳	-۶/۴۶	۰/۰۰۱
	سبک‌های دلبستگی			-۰/۲۶	-۰/۳۱	-۸/۸۹	۰/۰۰۱
سازگاری اجتماعی	سازگاری فردی	۰/۷۱۱	۰/۵۲۵	-۰/۲۲	-۰/۲۳	-۴/۹۱	۰/۰۰۱
	سازگاری اجتماعی			-۰/۱۶	-۰/۱۹	-۲/۸۷	۰/۰۰۱

همان‌طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، طی سه گام، سبک‌های دلبستگی، سازگاری فردی و سازگاری اجتماعی قادر به پیش‌بینی دلزدگی تحصیلی بوده‌اند. طی گام اول، سبک‌های دلبستگی، ۳۵ درصد از واریانس دلزدگی تحصیلی را تبیین نمود. در گام دوم، سبک‌های دلبستگی و سازگاری فردی، ۴۱ درصد از واریانس دلزدگی تحصیلی را تبیین نمودند؛ و در گام سوم سبک‌های دلبستگی، سازگاری فردی و سازگاری اجتماعی توانستند ۵۲ درصد از واریانس دلزدگی تحصیلی را پیش‌بینی نمایند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش هدف کلی و اصلی پیش‌بینی دلزدگی تحصیلی بر اساس سبک‌های دلبستگی و سازگاری فردی و اجتماعی در بین دانش‌آموزان دنبال شد. به‌رحال نتایج حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که از ویژگی‌های کلیدی دلبستگی ایمن در نوجوانان می‌توان به خودباوری زیاد، لذت بردن از روابط صمیمانه، جستجوی حمایت اجتماعی و توانایی در به اشتراک گذاشتن احساسات با دیگران اشاره کرد در دلبستگی ایمن پیوند عاطفی پایدار بین دو فرد ایجاد شده، به‌طوری که یکی از طرفین می‌کوشد نزدیکی یا مجاورت با چهره دلبستگی را حفظ کند و به‌گونه‌ای عمل کند تا مطمئن شود که ارتباط ادامه می‌یابد، اما نوجوانان با دلبستگی دوسوگرا به شدت نسبت به دیگران مشکوک هستند. این در حالی است که مطالعات و پژوهش‌های انجام‌گرفته، نشان می‌دهد دلبستگی دوسوگرا نسبتاً غیرمتداول است و تنها در ۷ تا ۱۵ درصد کودکان وجود دارد. افراد ایمن از راهبردهای سازنده بهره می‌گیرند و تمایل آن‌ها به پیگیری یکی از ویژگی‌هایی است که آن‌ها را در مواجهه درست با موقعیت استرس‌زا موفق می‌سازد. از سویی هم نگرش خوش‌بینانه افراد ایمن به زندگی، مانند سپری در برابر نامالایمات و وقایع غیرمنتظره عمل خواهد کرد. یکی از ویژگی‌های افراد ایمن، اعتماد به خود و اعتماد به دیگران است. اعتماد به خود به منزله یکی از مبانی درون روانی فردی که دارای

سبک دل‌بستگی ایمن است، وی را در مواجهه سازنده با موقعیت‌های استرس‌زا، شکست تحصیلی و اُفت تحصیلی موفق می‌سازد (بشارت، ۱۳۸۰).

متغیر سازگاری فردی قابلیت پیش‌بینی منفی و معناداری برای دل‌زدگی تحصیلی دارا است. سازگاری فردی امری نسبی است و انسان‌ها به درجات مختلف به سازگاری دست می‌یابند. کلی‌ترین ویژگی فرد سازگار آن است که نسبت به خود واقع‌بین است. فرد سازگار می‌تواند انگیزه‌ها و هدف‌هایش را تغییر دهد بدون آن‌که آن‌ها را با مکانیزم‌های دفاعی تغییر شکل دهد. سازگاری تمایل ارگانیزم برای تغییر فعالیت خود در راستای انطباق با محیط است که در واقع پاسخی به تغییرات محیط پیرامون می‌باشد. وقتی افراد به‌طور ذهنی شرایط را یکنواخت درک کنند، تصمیم می‌گیرند به دنبال شرایط دیگر یا موقعیت‌های جایگزین بگردند. در واقع در این موقعیت دل‌زدگی رخ می‌دهد.

متغیر سازگاری اجتماعی قابلیت پیش‌بینی منفی و معناداری برای دل‌زدگی تحصیلی دارد. سازگاری اجتماعی جریانی است که توسط آن روابط میان افراد، گروه‌ها و عناصر فرهنگی در وضع رضایت بخشی برقرار باشد؛ به عبارت دیگر روابط میان افراد و گروه‌ها طوری برقرار شده باشد که رضایت متقابل آن‌ها را فراهم سازد. مدرسه به خاطر مشخص نمودن وظایف و حقوق افراد و انتقال ارزش‌های اجتماعی یکی از مراکز مهم اجتماعی شدن فرد تلقی می‌گردد. در جامعه کوچک مدرسه یک سلسله هنجارهای رفتاری وجود دارد. زمانی که فرد بتواند خودش را با آن هنجارها و انتظارات وفق دهد سازگاری صورت پذیرفته است.

بر اساس نتایج به دست آمده و سطح معنی‌داری، در سبک‌های دل‌بستگی، تنها پیش‌بینی‌کنندگی در سازگاری فردی را دل‌بستگی ایمن در آزمون فرضیه داشته و دل‌بستگی اجتنابی و دوسوگرا توانایی پیش‌بینی‌کنندگی سازگاری فردی را نداشتند. با توجه به نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه مشخص شد متغیر سبک‌های دل‌بستگی نمی‌تواند به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده‌ای برای سازگاری اجتماعی در دانش‌آموزان باشد.

با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر، پیشنهاد می‌شود مطالعه بر روی عوامل اثرگذار بر روی دل‌زدگی تحصیلی دانش‌آموزان با روشی کیفی نیز انجام شود. همچنین با توجه به اینکه پرسش‌نامه تنها ابزار گردآوری داده‌ها بود به پژوهشگران دیگر پیشنهاد می‌شود از ابزارهای دیگری همچون مشاهده و مصاحبه نیز در پژوهش خود استفاده کنند.

با توجه به پیش‌بینی دل‌زدگی تحصیلی بر اساس فرایند و محتوای خانواده و سبک دل‌بستگی ایمن و سازگاری اجتماعی پیشنهاد می‌شود که مشاوران و متخصصان حوزه روان‌شناسی در این مؤلفه‌ها توجه بیشتری مبذول کنند و این موارد را در جلسات مدارس به خانواده‌ها آموزش دهند.

منابع

- امانی، رزیتا؛ اعتمادی، علیرضا؛ فاتحی زاده، مریم و بهرامی، فاطمه (۱۳۹۰). رابطه میان سبک‌های دلبستگی و سازگاری اجتماعی. *مجله دانشور رفتار*، ۱۹(۶)، ۱۵-۲۶.
- بشارت، محمدعلی (۱۳۸۰). بررسی رابطه‌ی سبک‌های دلبستگی با مشکلات زناشویی در زوجین ناباور. فصلنامه پزشکی باروری و ناباروری، ۵، ۸-۲۵.
- پروین، لارنس. ای (۱۳۸۴). روانشناسی شخصیت (محمدجعفرجوادی و پروین کدیور، مترجم). تهران: رسا.
- زاهد، عادل (۱۳۹۱). میزان هم‌خوانی روابط کلامی و غیرکلامی معلمان در جریان تدریس و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *روان‌شناسی مدرسه*، ۱، ۴۶-۶۱.
- زمانی امیرزکریا، رباب؛ فضیلت‌پور، مسعود؛ توحیدی، افسانه (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش کاهش استرس مبتنی بر ذهن‌آگاهی بر توجه پایدار و دلزدگی تحصیلی. *دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۶(۱۰)، ۷۷-۹۳.
- شفیع‌پور، زهرا؛ صادق، رباب و جعفری اصل، معصومه (۱۳۹۵). پرخاشگری در انواع سبک‌های دلبستگی در نوجوانان. *مجله پرستاری و مامایی جامع نگر*، ۲۶(۸۱)، ۵۵-۶۴.
- صفوی، محبوبه و معروفی، شیرین (۱۳۸۵). بررسی همبستگی بین هوش هیجانی و سازگاری عاطفی و اجتماعی در دانش‌آموزان دختر پیش‌دانشگاهی شهر تهران در سال تحصیلی ۸۶-۸۷. *پژوهانه (مجله پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی)*، ۱۴(۷۱)، ۲۶۶-۲۵۱.
- قربانیان، الهام؛ محمدلو، هادی و خانبانی مهدی (۱۳۹۵). پیش‌بینی سازگاری اجتماعی و مقبولیت اجتماعی بر اساس سبک‌های دلبستگی در دانش‌آموزان دختر ۱۰ تا ۱۲ ساله دوره ابتدایی شهر تهران. *فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱۷(۶۳)، ۹۹-۱۰۶.
- محیط، عبدالحسین (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش مدیریت خشم بر سازگاری اجتماعی و رفتاری نوجوانان مراکز شبانه روزی شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی ارسنجان.
- منتظرالظهور و نوسفادرائی، ناهید (۱۳۸۴). رابطه اعتیاد اینترنتی با ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های دلبستگی و سلامت روان در جوانان شهر اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت.
- نیسی، عبدالکاسم؛ شکرکن، حسین؛ شهنی بیلاق، منیجه و سپهوند، محمدعلی (۱۳۸۵). مقایسه سلامت روانی، سازگاری فردی اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه اول فاقد و واجد مادر در دبیرستانهای اهواز با کنترل حمایت اجتماعی و هوش دانش‌آموزان. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی*، ۳(۱۳)، ۱۳۵-۱۶۲.
- Bowlby, J. (1980). Attachment and loss: Vol.3. loss. New York: basic books.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss. Vol.4. New York: Basic Books; 54-5.
- Cassidy, F., Berlin, H. (1994). HandBook attachment theory research and clinical application, New York: Guliford.
- Cassidy, J. (1988). Child-mother attachment and the self in six-year olds. *Child Development*, 59,121-134.

- Goetz, T., Frenzel, A. C., Pekrun, R., & Hall, N. C. (2006). The domain specificity of academic emotional experiences. *Journal of Experimental Education*, 75(1), 5–29.
- Hill, A.B., & Pekrins, R. E. (1985). Towards a model of boredom. *British Journal of psychology*, 76(2), 235-240.
- Nett, U.E., Goetz, T., Daniels, L. (2011). What to do when feeling bored? Students' strategies for coping with boredom. *Learning and Individual Differences*, 20, 626-638.
- Pekrun, R. (2006). The control-value theory of achievement emotions: Assumptions, corollaries, and implications for educational research and practice. *Educational Psychology Review*, 18, 315–341.
- Pekrun, R., Goetz, T., Daniels, L., Stupnisky, R.H., & Perry, R.P. (2010). Boredomin academic settings: Exploring control-value antecedents and performance outcomes of a neglected emotion. *Journal of Educational Psychology*, 531–549.
- Pekrun, R., Goetz, T., Daniels, L., Stupnisky, R.H., & Perry, R.P. (2010). Boredomin academic settings: Exploring control-value antecedents and performance outcomes of a neglected emotion. *Journal of Educational Psychology*, 531–549.
- Pekrun, R., Goetz, T., Titz, W., & Perry, R. P. (2002). Academic emotions in students' self-regulated learning and achievement: A program of quantitative and qualitative research. *Educational Psychologist*, 37, 91–106.
- Pekrun, R., Hall, N.C., Goetz, T., & Perry, R. P. (2014). Boredomand academic achievement: Testing a model of reciprocal effects. *Journal of Educational Psychology*, 15, 19-26.
- Pekrun, R. (2009). Emotion at School. In K. R. Wentzel & A.Wigfield (Eds.) *Handbook of Motivation at school* (PP.575-604). New York: Routledge.
- Punia, S., Sangwan, S. (2111). Emotional Intelligence and Social Adaptation of School Children, *J Psychology*, 2(2), 83-87.
- Searochi, U., & Scatt, H. (2006). The Relationship between Social Adjustment and Students' Psychological Problems. *Aggression and Violent Behavior*, 2, 213-231.
- Tuominen-Soini, H., Salmela-Aro, K. (2014). Schoolwork engagement and burnout among Finnish high school students and young adults: Profiles, progressions, and educational outcomes. *Developmental psychology*, 50(3), 649.
- Vogel- Walcutt, J.J., Fiorella, L., Carper, T., & Schatz, S. (2012). The Definiton, sssessment, and Mitigation of State Boredom Within Educational Settings: AComprehensive Review. *Educ Psychol Rev*, 24, 89-111.